

UO‘K: 635.62

QABAQ SELEKSIYASI USHIN PERSPEKTIVALI JAŃA DEREKLER

D.Ye.Madreyimova

a.x.i.d., docent, ilimiy basshi

F.R.Erjanova

*Selekciya hám tuqimgershilik qánigeligi 1-kurs magistrı
Qaraqalpaqstan awıl xojalıǵı hám agrotexnologiyalar instituti*

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17537691>

Annotaciya: Maqalada asqabaq selekciyası procesinde tańlap alınǵan birlemshi materiallar jańa, sapalı, tez pisetuǵın, bóleklep isletiwge mólsherlengen (asqabaq sherbeti, asqabaq tuqımı) hám sharwa malları ushın azıqlıq ónimdarlı, klimat shárayatına sáykes sortlardı jaratıwǵa tiykar bola alatıǵın maǵlıwmatlar keltirilgen. Selekciya ushın baslanǵısh materiallardı durıs tańlaw nátiyjeni 30 procentke shekem kepilligin beredi.

Gilt sóz: sort úlgi, sapalı, tez piser, selekciya ushın baslanǵısh material.

Annotation: The article provides information that the primary materials selected during the pumpkin breeding process are new, high-quality, fast-ripening, and intended for individual use (pumpkin juice, pumpkin seeds), and can serve as a basis for developing varieties suitable for livestock and climate. The correct selection of initial materials for breeding guarantees a result of up to 30 percent.

Keyword: variety, sample, quality, quick-ripening, starting material for selection.

Kirisiw. Sabzavot hám palız eginleriniń kóp jetistiriliwi olardıń azıq-awqat ónimi hám de emlik qásiyetleri menen baylanıslı. Olar quramındaǵı karbon suwlar, beloklar, maylar hám hár qıylı dárejedeǵı vitaminler insan organizmi ushın qosımsha azıqlıq deregi bolıp xızmet etedi. Palız eginlerinen: asqabaqtıń quramında biologiyalıq aktiv zatlardıń (vitamin, mineral duzlar, pektin, ferment, organikalıq kislotalar, cellyuloza, antioksidantlar) kópligi sebepli olar júdá mazalı hám insan salamatlıǵın turaqlastırıwshı azıqlıq bolıp esaplanadı.

Asqabaqtıń emlik qásiyetleri kópten beri belgili. Ol qan basımın tómenletedi, júrek xızmetin jaqsılaydı, bawır, búyrek, asqazan-ishek sisteması, kóriw aǵzası, nerv sistemasınıń xızmetin bekkemleydi. Bunnan tısqari, asqabaq tuqımlarınan farmaceutika sanaatında dári quralları tayarlanadı.

Qabaqtıń 8 sortı jaratılǵan hám mámleketlik reestrge kiritilgen, olardan 7 iri miyweli bolıp, olar 1949-1974-jılları jaratılǵan. Bul sortlardıń tuqimgershiligi alıp barılmaǵanlıǵı sebepli jıllar dawamında sortlar óziniń bahalı xojalıq belgilerin joǵaltıp qoyǵan. Sırtqı ortalıq shárayatınıń ózgeriwi hám kesellikler menen zıyanlanıw olardıń sapası hám zúraátliligine unamsız tásir etken.

Sonıń ushın da selekciya jumislari procesinde asqabaqtıń jańa, perspektivalı, ónimdarlı, sapalı sortların jaratıw zárúrligi payda bolǵan. Jańa sortlardı jaratıw

**“OROL BO‘YI SHAROITIDA QISHLOQ XO‘JALIK EKINLARI
SELEKSIYASI, URUG‘CHILIGI VA AGROTEKNOLOGIYALARIDA
DOLZARB MUAMMOLAR VA ULARNING INNOVATSION YECHIMLARI”
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman**

ushın birlmshi material sıpatında Ósimlikler genetik resursları ilimiy-izertlew institutındaǵı qabaqtıń 1000 nan artıq jáhán kollekcıyası sort-úlgilerinen paydalanıw múmkin.

Izertlewlerimizde asqabaqtıń K-255,K-1114,K-920,K-161,K-527,K-908,K-1127,Unumdor,K-603 hám basqa jergilikli sort-úlgileri 2025-2026-jılları mámleketlik VIR (Pútkilrossiya UITI, 1986) usılı tiykarında qaytarıqsız 72 m2 bolǵan maydanlarda tájiriye tiykarında ámelge asırıldı. Standart sort sıpatında rayonlastırılǵan "Ispanskiy-73" sortınan paydalanıldı. Izertlewler dawamında asqabaqtıń úyrenilgen sort-óniminen standartqa salıstırǵanda qımbatlı xojalıq belgiler boyınsha 5, ertepiserlik belgisi boyınsha 3, bir ósimlik ónimdarlıǵı boyınsha 2 sort-úlgileri ajratıp alındı.

Ertepiserlik belgisi boyınsha tómendegiler ajratıldı: K-161 úlgisinde 125 kúndi,K-1114 úlgisinde 126 kúndi,K-527 úlgilerinde 128 kúndi qurap, "Ispanıskiy-73" standart sortına salıstırǵanda 3-10 kún erte pisip jetilgenligi baqlandı.

Qalǵan barlıq sort-úlgiler standart sortqa teń yamasa 3-10 kúnge kesh pisenligi anıqlandı. Standart sort bolsa dáslepki miywe ósiw dáwirinde 131 kúnde pisip jetildi.

Miyweniń sanı boyınsha. Bir ósimliktegi miywe sanı úyrenilgende, eń kóp nátiyje K-255,K-908 úlgilerinde bolsa 6 miywe payda bolıwı baqlandı. Bul miywelerdiń ortasha salmaǵı 1,4-2,7 kg di quradı.

Standart sort miywesiniń ortasha salmaǵı 3,2 kg ekenligi anıqlandı.

Qabaqtıń jáhán kollekcıyasınan tańlap alınǵan úlgileri qımbatlı xojalıq belgileri(2025-j)

Ataması	Ósiw dáwiri, kún	Bir ósimlik zúraátliligi kg	Bir ósimlik miywe sanı, dana	1 miyweniń ortasha awırlıǵı, kg	Zúraát - lilik, t/ga	Standartqa salıstırǵanda t/ga, %	
Ispanıskiy-73 (st)	131	6,4	2	3,2	22,4	0	
Ertepiserlik belgisi boyınsha tańlangan úlgiler							
K-161	121	10,2	4	2,5	25,9	3,5	15,6
K-527	121	9,1	6	2,7	31,5	9,1	40,4
K-1114	125	7,2	5	2,4	30,6	8,2	37,4
Bir ósimlik zúraátliligi boyınsha tańlangan úlgiler							
K-255	128	8,2	4	2,6	29,5	7,1	30,2
K-908	130	7,7	3	1,9	28,6	6,2	27

Bir ósimlik ónimdarligi boyınsha. Bir jil dawamında úyrenilgen úlgiden bir ósimlik ónimdarligi boyınsha 2 úlgi ajratıp alındı, tańlap alınğan úlgilerdiń ónimdarligi standart sort "Ispaniskiy-73" ke salıstırǵanda 0,8-10,2 kg ǵa shekem kóbirek muǵdarǵa iye ekenligi atap ótildi.

Ósimlik ónimdarligi belgisi boyınsha tańlap alınğan sort-úlgilerden 95 procentke shekem kóbirek bolıp, selekciya ushın jańa sort jaratıw imkaniyatın berdi.

Asqabaq selekciyası procesinde tańlap alınğan birlemshi materiallar jańa, sapalı, tez pisetuǵın, bóleklep isletiwge mólsherlengen (asqabaq sherbeti, asqabaq tuqımı) hám sharwa malları ushın azıqlıq ónimdarlı, klimat shárayatına sáykes sortlardı jaratıwǵa tiykar bolıwı múmkin.

Sonıń ushın selekciya ushın baslanǵısh materiallardı durıs tańlaw nátiyjeni 30 procentke shekem kepilligin beredi.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Ózbekstan Respublikası aymaǵında egiw ushın usınıs etilgen awıl xojalıq eginleri mámleketlik reestri, 2019-jıl, 61-b.
2. Metodika izucheniya mirovoy kolleksii baxchevıx kultur. Leningrad. 1986 jıl.
3. Vavilov N.I. Izbrannıe sochineniya, 1966-jıl. Moskva.
4. Zuev V.I., Mavlyanova R.F., Dosmuratova S.I., Buriev X.CH. Ovoshi - eto lekarstvo. Tashkent, 2016-jıl.